

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 1 kwietnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Igor Zgoliński (przewodniczący)

SSN Małgorzata Bednarek

SSN Antoni Bojańczyk (sprawozdawca)

Protokolant Klaudia Binienda

przy udziale prokuratora Krzysztofa Urgacza del. do Prokuratury Krajowej,
w sprawie **B. A.**

wnoskodawcy w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 1 kwietnia 2025 r.,

kasacji, wniesionej przez pełnomocnika wnoskodawcy

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku

z dnia 15 czerwca 2023 r., sygn. akt II AKa 39/23

zmieniającego wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku

z dnia 14 grudnia 2022 r., sygn. akt III Ko 418/22,

**uchyla zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku i
sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania temu sądowi w
postępowaniu odwoławczym.**

Małgorzata Bednarek

Igor Zgoliński

Antoni Bojańczyk

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Białymstoku — po rozpoznaniu żądania wnioskodawców: B. A. i S. A. (dzieci J. A.) o zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz każdego z nich kwoty po 123.064,51 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od uprawomocnienia wyroku do dnia zapłaty tytułem odszkodowania za poniesioną szkodę oraz kwoty po 2.496.199,79 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od uprawomocnienia wyroku do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia oraz po rozpoznaniu żądania wnioskodawców: I. W., M. K. i A. R. (wnuków J. A.) o zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz każdego z nich kwoty po 74.069,25 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od uprawomocnienia wyroku do dnia zapłaty tytułem odszkodowania za poniesioną szkodę oraz kwoty po 554.711,06 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od uprawomocnienia wyroku do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę przez J. A. wynikłą z wydania i wykonania wobec niego kary pozbawienia wolności orzeczonej wyrokiem Wojskowego Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 26 lutego 1945 r., sygn. G 177/45, którego nieważność została stwierdzona postanowieniem Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 26 kwietnia 2022 r., sygn. IV Ko 372/22 — wyrokiem z dnia 14 grudnia 2022 r., sygn. III Ko 418/22, na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tj. Dz.U. z 2021 r., poz. 1693) zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawców: B. A. i S. A. kwoty po 82.791, 61 zł tytułem zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty (*pkt 1*), zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawców: B. A. i S. A. kwoty po 81.666,66 zł oraz na rzecz wnioskodawców: I. W., A. R., M. K. kwoty po 16.333,33 zł tytułem odszkodowania (*pkt 2*), oddalił wniosek w pozostałym zakresie (*pkt 3*), zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawców: B. A., S. A., I. W., A. R. i M. K. kwoty po 360 zł tytułem zwrotu wydatków związanych z ustanowieniem pełnomocnika (*pkt 4*) zaś kosztami postępowania obciążył Skarb Państwa (*pkt 5*).

Na skutek apelacji wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawcy B. A., Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z dnia 15 czerwca 2023 r., sygn. II AKa 39/23, zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku w zaskarżonej części w stosunku do B. A., a na podstawie art. 435 k.p.k. w stosunku do S. A., I. W., A. R. i M. K. w ten

sposób, że orzeczone w punkcie 2 tytułem odszkodowania kwoty zasądził z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty (*pkt I*), w pozostałym zakresie wyrok w zaskarżonej części utrzymał w mocy (*pkt II*), zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy B. A. kwotę 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za postępowanie przed sądem II instancji (*pkt III*), zaś kosztami postępowania odwoławczego obciążył Skarb Państwa (*pkt IV*).

Wyrok ten zaskarżony został kasacją pełnomocnika wnioskodawcy B. A. w części, tj. w punkcie II (oraz z ostrożności do punktu I w zakresie odsetek), która zarzuciła mu rażące naruszenie:

1. art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. z 2018 r., poz. 2099) - dalej jako „ustawa lutowa” - które miało istotny wpływ na treść wydanego wyroku, polegające na jego niewłaściwym zastosowaniu skutkującym zaakceptowaniem przez Sąd Apelacyjny w Białymstoku dokonanego przez Sąd Okręgowy w Białymstoku błędnego podziału kwoty zadośćuczynienia przyznanego z tytułu represji, jakich doświadczył ojciec wnioskodawcy J. A. na trójkę osób uprawnionych wskazanych w art. 8 ust. 1 zdanie drugie ustawy lutowej żyjących w dacie wejścia w życie ustawy, a nie w dacie składania wniosku w sprawie. Tym samym doszło do niezasadnego oddalenia wniosku co do 1/3 kwoty ustalonej kwoty zadośćuczynienia, podczas gdy B. A. i S. A. jako jedynym żyjącym osobom w dacie inicjowania postępowania w sprawie przysługuje prawo do zasądzenia całej kwoty tytułem zadośćuczynienia. Błąd powyższy doprowadził do nieprawidłowego utrzymania w mocy wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 14 grudnia 2022 r. w przedmiocie sposobu podziału zasądzonej kwoty zadośćuczynienia i zasądzeniu na rzecz wnioskodawcy jedynie kwoty 1/3 ustalonego zadośćuczynienia, zamiast kwoty $\frac{1}{2}$ zadośćuczynienia;
2. art. 8 ust. 1 ustawy lutowej w zw. z art. 445 § 1 i 2 k.c. oraz art. 448 k.c. poprzez błędną ich wykładnię skutkującą uznaniem, iż w okolicznościach niniejszej sprawy sumą odpowiednią zadośćuczynienia za krzywdę doznaną przez J. A.

jest kwota 248.374,83 zł, podczas gdy Sąd II instancji nie uwzględnił we właściwy sposób wszystkich istotnych zindywidualizowanych okoliczności, które w sposób wyjątkowy miały wpływ na wymiar krzywd represjonowanego, a w konsekwencji na wysokość zadośćuczynienia, tj. długiego okresu stosowanych represji, rozłąki z rodziną, bardzo trudnych, niehumanitarnych warunków izolacji, trwałych uszczerbków na zdrowiu psychicznym i fizycznym, oczywistej niesłuszności izolacji, stresu, faktycznej skali maltretowania i torturowania, obawy o przyszłość, intensywności i nieodwracalnego charakteru doświadczonych represji, co w konsekwencji doprowadziło do poczucia rażącej niesprawiedliwości przez skarżącego dodatkowo na skutek zasądzenia nieadekwatnej kwoty zadośćuczynienia w wysokości niewspółmiernie niskiej w stosunku do rozmiaru całokształtu krzywdy doznanej przez jego ojca J. A.;

3. art. 433 § 2 k.p.k. i art. 457 § 3 k.p.k. w zw. z art. 7 k.p.k. w zw. z art. 410 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 1 ustawy lutowej, polegające na błędnym uznaniu przez Sąd Apelacyjny w Białymstoku, że Sąd pierwszej instancji uwzględnił całokształt okoliczności ujawnionych w toku rozprawy głównej, dokonując ich prawidłowej oceny w ramach swobodnej oceny materiału dowodowego, z poszanowaniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego oraz na podzieleniu przez Sąd Apelacyjny w Białymstoku oceny dowodów dokonanej przez Sąd I instancji, bez należytego odniesienia się do zarzutów postawionych w tym zakresie przez skarżącego oraz bez należytej oceny dowodów przedstawionych w trakcie postępowania odwoławczego, tj. wadliwe i nieprawidłowe przeprowadzenie kontroli instancyjnej oraz nienależyte, nierzetelne i pozbawione wnikliwej analizy rozważenie przez Sąd Apelacyjny w Białymstoku zarzutów apelacji pełnomocnika wnioskodawcy i nie wystarczająco wnikliwe i wyczerpujące ustosunkowanie się do argumentacji zawartej w jej uzasadnieniu w zakresie odszkodowania, co skutkowało niezasadną aprobatą ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd I instancji i pominięciem dokonanych przez ten Sąd naruszeń prawa.
Z ostrożności pełnomocnik zarzuciła również:

4. rażącą obrazę przepisów prawa materialnego, tj. art. 481 § 1 k.c. poprzez jego niezastosowanie i nieprzyznanie od zasądzonej sumy odsetek ustawowych za opóźnienie liczonych od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty – w zakresie odszkodowania, pomimo, że takie żądanie zostało zgłoszone w przedmiotowym wniosku.

We wnioskach końcowych pełnomocnik wnioskodawcy wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w punkcie II (oraz z ostrożności w punkcie I) i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Białymstoku do ponownego rozpoznania oraz zasądzenie kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

W odpowiedzi na kasację prokurator Prokuratury Okręgowej w Białymstoku wniósł o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja wniesiona przez pełnomocnika wnioskodawcy B. A. okazała się zasadna, co doprowadziło w efekcie do uchylenia zaskarżonego nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 15 czerwca 2023 r., sygn. II AKa 39/23 i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania temuż sądowi w postępowaniu odwoławczym.

W wywiedzionym nadzwyczajnym środku zaskarżenia (pkt 1) pełnomocnik wnioskodawcy B. A. wyartykułowała zarzut rażącego naruszenia art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (j.t.: Dz. U. z 2024 r., poz.442 – dalej cyt. jako „ustawa lutowa”), które miało istotny wpływ na treść wydanego wyroku, polegające na jego niewłaściwym zastosowaniu skutkującym zaakceptowaniem przez Sąd Apelacyjny w Białymstoku dokonanego przez Sąd Okręgowy w Białymstoku błędnego podziału kwoty zadośćuczynienia przyznanego z tytułu represji, jakich doświadczył ojciec wnioskodawcy J. A. na trójkę osób uprawnionych wskazanych w art. 8 ust. 1 zdanie drugie ustawy lutowej żyjących w dacie wejścia w życie ustawy, a nie w dacie składania wniosku w sprawie, co doprowadziło do niezasadnego oddalenia wniosku co do 1/3 kwoty ustalonej kwoty zadośćuczynienia, podczas gdy B. A. i S. A. jako jedynym żyjącym osobom w dacie

inicjowania postępowania w sprawie przysługuje prawo do zasądzenia całej kwoty tytułem zadośćuczynienia, zaś błąd ten doprowadził do nieprawidłowego utrzymania w mocy wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 14 grudnia 2022 r. w przedmiocie sposobu podziału zasądzonej kwoty zadośćuczynienia i zasądzenia na rzecz wnioskodawcy jedynie kwoty 1/3 ustalonego zadośćuczynienia, zamiast kwoty 1/2 zadośćuczynienia.

W uzasadnieniu nadzwyczajnego środka zaskarżenia jego autorka wskazała w kontekście tego zarzutu na to, że "Sąd II instancji niezasadnie nie uwzględnił wskazywanych w apelacji wnioskodawczym argumentów odnośnie zasad i wytycznych prawidłowego ustalania kręgu osób uprawnionych w zakresie możliwości dochodzenia na podstawie ustawy lutowej zadośćuczynienia z tytułu represji J. A. wskutek wykonania wyroku Wojskowego Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 26 lutego 1945 roku za podejmowaną działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego".

Wprawdzie w *petitum* kasacji autorka nadzwyczajnego środka zaskarżenia wskazała jedynie na naruszenie art. 8 ust. 1 ustawy lutowej, co mogłoby nasuwać pewne wątpliwości co do prawidłowości konstrukcji środka zaskarżenia (wszak sąd *ad quem* nie stosował tego przepisu, a jedynie prowadził kontrolę odwoławczą w przyzmacie zarzutów wyartykułowanych przez autorkę apelacji), to jednak uwzględnienie przywołanego powyżej fragmentu uzasadnienia kasacji, stanowiącego integralną część środka nadzwyczajnego środka zaskarżenia prowadzi do wniosku, że w kasacji kontestuje się prawidłowość przeprowadzonej kontroli apelacyjnej przez podniesienie zarzutu nierozpoznania zarzutów odnoszących się do prawidłowego ustalenia kręgu podmiotów uprawnionych do żądania zadośćuczynienia i odszkodowania w trybie ustawy lutowej (rażące naruszenie art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k. w związku z zarzutem naruszenia art. 8 ust. 1 ustawy lutowej).

Rację ma autorka kasacji, że sąd odwoławczy procedował z rażącym naruszeniem przepisów wskazanych powyżej, zaś uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia. Po pierwsze należy wskazać na to, że instancja odwoławcza w istocie nie odniosła się do tej warstwy apelacji w pisemnych motywach wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 15 czerwca 2023 r.,

sygn. II AKa 39/23. W tym zakresie sąd drugiej instancji poprzestał na odwołaniu się do i powieleniu argumentacji zaprezentowanej w uzasadnieniu wyroku sądu *a quo*: "[d]ostosowując się do systematyki apelacji rozstrzygnijmy na wstępie kwestię prawidłowości powołania osób do zadośćuczynienia (pkt 1 wyroku) i do odszkodowania (pkt 2 wyroku). Poza sporem zaprezentowane przez Sąd Okręgowy stanowisko w obu wypadkach jest jak najbardziej prawidłowe i słuszne. Sąd Okręgowy niezwykle skrupulatnie i wyczerpująco kwestie te ustala i równie wnikliwie je uzasadnia. Czyni to w wypadku odszkodowania na k.209- 209 odw., zaś w wypadku zadośćuczynienia na k.210-211 odw. Z uwagi na sygnalizowaną wyżej drobiazgowość i kompletność argumentacji Sądu Okręgowego Sąd Apelacyjny, dokonując ich analizy nie będzie swego stanowiska szczegółowo argumentował albowiem sprowadziłoby się ono do powtarzania argumentacji Sądu Okręgowego". Już taki sposób załatwienia zarzutów odwoławczych sformułowanych przez autorkę apelacji uzasadnia twierdzenie, że doszło do rażącego naruszenia przepisów statuujących należyty standard prowadzenia kontroli apelacyjnej, którego elementami są m.in. rozpoznanie wszystkich zarzutów apelacyjnych oraz ustosunkowanie się do nich w pisemnych motywach rozstrzygnięcia.

Przypomnieć zaś należy, że autorka apelacji m. in. wyartykułowała zarzut odwoławczy naruszenia prawa materialnego art. 8 ust. 1 ustawy lutowej poprzez jego błędną interpretację i nieprawidłowe rozdzielenie przyjętej sumy zadośćuczynienia w kwocie 248.374,84 zł i przyjęcie, że każdemu z uprawnionych należy się 1/3 w/w kwoty tj. po 82.791,61 zł, podczas gdy interpretacja przepisu art. 8 ust. 1 ustawy lutowej normuje, kto jest uprawnionym i w jakim zakresie, a zatem przepis ten nie wskazuje na dzielenie roszczenia również przez osoby już nie żyjące (córkę represjonowanego – W. R. W uzasadnieniu apelacji rozwinięto ten zarzut wskazując na to że błędna była zastosowana przez sąd pierwszej instancji interpretacja art. 8 ust. 1 ustawy lutowej, w wyniku której nieprawidłowo rozdzielono przyjętą sumę zadośćuczynienia w kwocie 248.374,84 zł i przyjęto, że każdemu z uprawnionych należy się 1/3 w/w kwoty tj. po 82.791,61 zł, podczas gdy interpretacja przepisu art. 8 ust. 1 ustawy lutowej normuje, kto jest uprawnionym i w jakim zakresie, a zatem przepis ten nie wskazuje na dzielenie roszczenia również przez osoby już nie żyjące (córkę represjonowanego – W. R.). Autorka środka odwoławczego kontestowała

zatem pominięcie 1/3 kwoty zadośćuczynienia należnego osobie represjonowanej – J. A.

W apelacji podniesiono, że na dzień orzekania żyły dwie osoby uprawnione zgodnie z ustawą lutową, "zatem przyjętą sumę 248.374,84 zł Sąd winien przyznać w całości wnioskodawcom - B. i S. A., a nie jak błędnie to uczynił dzieląc na 3. Interpretacja przepisu art. 8 ust. 1 ustawy lutowej wskazuje na osoby 'uprawnione', a zatem te, które na dzień orzekania żyją, a nie, które mogłyby również wystąpić, gdyby żyły na dzień złożenia wniosku, a także orzekania. Niewątpliwie taki sposób dzielenia roszczenia, jaki przyjął Sąd I instancji jest, zdaniem wnioskodawcy nieprawidłowy".

W orzecznictwie Sądu Najwyższego został wyrażony trafny pogląd, że "pomimo, iż prawa zmarłego związane ściśle z jego osobą, a więc roszczenia o zadośćuczynienie, nie należą do spadku, a więc nie mogą być przedmiotem spadkobrania, szczególne roszczenie jakim jest roszczenie przysługujące osobie, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia albo wydano decyzję o internowaniu w związku z wprowadzeniem w dniu 13 grudnia 1981 r. w Polsce stanu wojennego, od Skarbu Państwa z tytułu poniesienia szkody i doznanej krzywdy wynikłe z wydania lub wykonania orzeczenia albo decyzji, przechodzi w razie śmierci tej osoby na małżonka, dzieci i rodziców, a więc wyłącznie na osoby wprost wymienione w art. 8 ust. 1 ustawy lutowej. *A contrario* roszczenia represjonowanego nie przechodzą na inne osoby, w szczególności na spadkobierców małżonka, dzieci i rodziców represjonowanego. Przejście roszczeń represjonowanego, o którym mowa we wskazanym przepisie, może natomiast nastąpić wyłącznie na osoby żyjące w czasie orzekania o tych roszczeniach, skoro materializują się one w treści wyroku, który o nich rozstrzyga. W konsekwencji należy przyjąć, że zasądzeniu na rzecz wnioskodawców, którzy wystąpili w żądaniem, podlega taka część świadczenia przysługującego represjonowanemu, jaka wynika z podziału całej kwoty świadczenia przez liczbę uprawnionych osób w czasie orzekania" (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2023 r., sygn. III KK 45/22, tam również zaprezentowana szeroka argumentacja na poparcie tego stanowiska).

Instancja odwoławcza całkowicie pominęła zarzut odwoławczy odnoszący się do zastosowanego przez sąd *a quo* mechanizmu podziału przysługującej osobie represjonowanej kwoty zadośćuczynienia z pominięciem 1/3 tej kwoty, która miałaby

przysługiwać jednemu z dzieci represjonowanego, tym samym rażąco naruszając przewidziany przez ustawę postępowania karnego standard kontroli odwoławczej, zaś uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia, bowiem należyte rozpoznanie apelacji w tym zakresie mogłoby doprowadzić do wydania odmiennego orzeczenia.

Sumując należało zatem dojść do wniosku, że zasadny okazał się i zasługiwał na uwzględnienie zarzut z pkt. 1-go kasacji (co do zarzutów z pkt. 2-giego i 3-go znajdzie zastosowanie reguła wyrażona w art. 436 k.p.k., stosowana odpowiednio na etapie postępowania kasacyjnego — art. 518 k.p.k.). Rozpoznając sprawę ponownie sąd odwoławczy-Sąd Okręgowy w Białymstoku pochylił się nad zarzutami nawiązującymi do kwestii zadośćuczynienia postawionymi w apelacji wywiedzionej przez pełnomocnika wnioskodawcy uwzględniając jednocześnie zaprezentowane powyżej argumenty dotyczące interpretacji art. 8 ust. 1 ustawy lutowej.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w wyroku.

Małgorzata Bednarek Igor Zgoliński Antoni Bojańczyk

[PŁ]

[r.g.]